

УДК 336.7

Бондаренко Л. А.,*кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи, ДВНЗ “Криворізькій національний університет”*

САНАЦІЙНИЙ БАНК ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЗДОРОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ АКТИВІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті розглядається проблема ефективності управління проблемними активами банківської системи України за допомогою санаційної системи. Вивчається міжнародний досвід роботи санаційних банків та державних компаній управління проблемними активами. Досліджуються переваги та недоліки створення санаційного банку в Україні.

Ключові слова: *прострочена заборгованість за кредитами, проблемні активи, методи управління проблемними активами, санаційний банк, державні компанії управління активами.*

В статье рассматривается проблема эффективности управления проблемными активами банковской системы Украины с помощью санационной системы. Изучается международный опыт работы санационных банков и государственных компаний по управлению проблемными активами. Исследуются преимущества и недостатки создания санационного банка в Украине.

Ключевые слова: *просроченная задолженность по кредитам, проблемные активы, методы управления проблемными активами, санационный банк, государственные компании по управлению активами.*

The article discusses the problem of the effectiveness of external problem assets of the banking system of Ukraine by sanation system. Study the international experience sanation banks and state companies managing problem assets. The advantages and disadvantages of a sanation bank in Ukraine.

Key words: *arrears on loan, troubled assets, methods of problem assets, sanatsiynny bank, state assets management company.*

Постановка проблеми. Світова фінансова криза виявила, що в Україні практика роботи з проблемними банками є обмеженою та не відповідає світовій, а також об'єктивно поставила питання щодо необхідності розширення механізмів роботи з нежиттєздатними банками. Зокрема, в сучасних умовах особливої актуальності набула проблема створення в Україні санаційного банку, що дозволить оздоровити портфелі вітчизняних банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у питання управління проблемними активами банків внесли такі вчені: О. Дзюблюк, Г. Карчева, В. Крилова, С. Куліков, І. Лютий, В. Малуков, В. Марчук, В. Міщенко, С. Науменкова, І. М. Ніконова, Л. Примостка, К. Раєвський, та інші. До початку фінансової кризи наукові публікації присвячувалися, головним чином, висвітленню внутрішньо-банківських методів управління “токсичними” активами, при цьому державі відводилися наглядові функції.

Суттєве збільшення обсягів проблемних активів під час кризи показало, що банки недостатньою мірою опанували методами та інструментами ризик-менеджменту, тому наразі ведуться дослідження щодо можливості державної підтримки комерційних банків України для швидшого вирішення проблеми “поганих” активів.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є пошук оптимальних зовнішніх методів управління проблемними активами та висвітлення зарубіжних форм втручання держави у вирішення цієї проблеми.

Для досягнення поставленої мети необхідно:

- проаналізувати стан кредитного портфеля банківської системи України;
- узагальнити світовий досвід роботи з нежиттєздатними (проблемними) банками та з'ясувати місце і роль у цьому процесі санаційного банку;
- проаналізувати законодавчу базу створення санаційного банку в Україні;
- визначити основні переваги та недоліки започаткування банку “поганих” активів в Україні;
- пошук альтернативних варіантів державної підтримки банків при управлінні проблемною кредитною заборгованістю.

Виклад основного матеріалу. Недосконале управління ризиками у банківській системі України призвело до значного погіршення якості активів, як наслідок, банківська діяльність стала збитковою. Аналіз якості кредитного портфеля банків України за останні п'ять років (табл. 1) свідчить, що якщо за 2005-2011 рр. обсяг наданих кредитів збільшився у 5,3 раза, то прострочена заборгованість за кредитами в абсолютному виразі збільшилась у 23,3 раза. Якщо у до кризовий період 2005-2008 рр. прострочена заборгованість знаходилась у межах 2%, то у 2009 р. вона становила 9,4%, в 2010 р. – 11,2%, а у 2011 р. – 9,6%.

Таблиця 1

Динаміка кредитного портфеля, простроченої заборгованості, резервів та рентабельності активів у банках України в 2005-2011 рр.

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кредити надані, млрд. грн.	156	269	485	792	747	755	825
Прострочена заборгованість за кредитами, млрд. грн.	3,4	4,4	6,4	18,0	69,9	84,8	79,3
Прострочена заборгованість у відсотках до наданих кредитів	2,2	1,6	1,3	2,2	9,4	11,2	9,6
Резерви під активні операції банків, млрд. грн.	9,4	13,2	20,1	48,4	122,4	148,8	157,9
Рентабельність активів, відсотки	1,31	1,61	1,50	1,03	-4,40	-1,45	-0,76

Джерело: Сайт НБУ

Під можливі втрати за проблемними кредитами банки вимушені формувати все більші обсяги резервів. Так, у посткризовий період резерви під активні операції банків збільшились приблизно у п'ять разів. Погіршення якості кредитного портфеля призвело до падіння рентабельності активів та збитковості всієї банківської системи України. Проблема погіршення якості кредитного портфеля знижує довіру інвесторів до банківської системи та істотно зменшує можливості фінансування реального сектора економіки.

У період фінансової кризи важливим є централізована підтримка держави банківської системи. Централізований спосіб передбачає створення державою спеціалізованої установи з викупу та управління проблемними активами всієї банківської системи. У цьому випадку проблемні активи обмінюються на боргові зобов'язання уряду. Процедура викупу проблемних активів банківських установ у Чилі, Угорщині, Польщі здійснювали безпосередньо центральні банки, а в Чехії, США, Мексиці, Південній Кореї – агентства з реструктуризації. При цьому застосовувалося часткове або повне придбання проблемних активів банків [1].

Одним із можливих варіантів вирішення проблеми токсичних активів банківської системи є створення "поганого" банку. Термін "поганий" банк вперше з'явився у практиці у 1988 році, коли американський Меллон Банк перемістив свої "погані" позики у сфері енергетики та нерухомості в Грант Стріт Нешенел Бенк (GSNB) і продовжував здійснювати прибуткову діяльність. GSNB, своєю чергою, було ліквідовано впродовж семи років без необхідності додаткових капіталовкладень [2, с. 47-49].

Найуспішнішим досвідом створення державного "поганого" банку виявився шведський досвід. Для подолання масштабної банківської кризи восени 1992 року шведи створили спеціалізовану державну установу – Securum, яка викупувала проблемні банківські активи і брала на себе подальшу турботу про них. Головним її завданням було поновлення кредитування. Розподіл банків на "хороші" і "погані" давав змогу повернути перші до нормальної діяльності, щоб потім уряд міг їх продати, виручивши значні кошти. Завдання Securum полягало в тому, щоб повернути платникам податків якомога більше грошей із прийнятих нею у Nordbanken проблемних банківських активів на суму понад 12 млрд. дол. США, куплених із дисконтом. Nordbanken зміг провести реструктуризацію і до 1995 року став одним із найприбутковіших банків Швеції. Securum до 1994 року рефінансувала більшість "поганих" активів і в 1997 році припинила діяльність.

Характерною ознакою шведської моделі є наявність незалежної ради з оцінки активів, що забезпечує прозорість цього процесу. За підрахунками економіста Емре Ергунгора, шведському "поганому" банку вдалося повернути близько третини вартості "токсичних" активів.

У Німеччині для швидшого подолання наслідків фінансової кризи 2008-2009 рр. впровадили модель "полегшеного варіанта "поганого банку" ("bad bank light"), коли держава скуповує високоризикові активи, а банки відшкодовують можливі збитки в довгостроковій перспективі. Як вважають німецькі експерти, "полегшений варіант "поганого банку" – кращий варіант, ніж просто "поганий банк", оскільки державі не треба терміново робити термінових ресурсних вливань, щоб забезпечити ліквідність банку, натомість 40-50 років вона одержує частину банківського прибутку як компенсацію [3].

Україна також пішла шляхом створення санаційного банку. Так, у 2009 році Президентом України був підписаний Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків" від 24. 07. 2009. У липні 2009 р. були прийняті зміни до закону "Про банки і банківську діяльність" одним із нововведень було введення нової статті про санаційний банк. Згідно з цією статтею, Кабінет Міністрів України за поданням Національного банку України, узгодженим із Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності, має право створити санаційний банк, який не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Основним завданням санаційного банку є захист інтересів вкладників (кредиторів) банків.

Але реальні кроки до створення санаційного банку відбулися лише через два роки. На підставі подання Національного банку 14 вересня 2011 Кабінетом Міністрів видано розпорядження “Про створення санаційного банку”, яким передбачено реорганізацію “Родовід Банку” в санаційну установу, що працюватиме з проблемними кредитами, яких накопичилося майже 20 млрд грн.

Головними завданнями “Родовід Банку” як санаційного банку визначено:

- 1) продовження роботи з повернення власних активів;
- 2) робота з проблемними активами державних банків, а також банків, капіталізованих за участю держави.

Реорганізація “Родовід Банку” в санаційний банк викликала бурхливі дискусії в Україні, оскільки процедура і доцільність створення такого банку має як недоліки, так і переваги.

До переваг належать:

- оптимізація балансів банків;
- збільшення обсягів кредитування;
- викуп проблемних активів разом із забезпеченням і заставного майна без права користування з дисконтом;

- у фонд погашення заборгованості “Родовід Банк” може приймати не лише грошові кошти, а й майно;
- банки мають можливість отримати фінансові ресурси.

Недоліки:

- необхідні значні додаткові вливання капіталу, які у держави відсутні;
- випуск цінних паперів, для фінансування діяльності банку, може призвести до прихованої емісії і всі ризики, пов’язані із погашенням заборгованості за цінними паперами, будуть відшкодовуватися платниками податків;
- збільшення навантаження на державний бюджет;
- не визначена методика оцінки вартості проблемних активів, а отже, не відомо, за якою ціною вони будуть скуповуватися;
- недосконалість механізму правового забезпечення роботи банку з проблемними активами.

Песимістичні настрої щодо перспективності роботи санаційного банку в Україні підкріплюються ще й тим, що в 2011 році збитки двох націоналізованих банків (“Родовід” та “Укргазбанк”) на дві третини сформували негативний фінансовий результат всієї банківської системи України. На думку банкірів, це спричинено, головним чином, неефективною державною системою управління банками [4]

Тому фахівці пропонують вирішувати проблему непрацюючих активів не за допомогою санаційного банку, а через компанії управління активами, що можуть створюватись за рахунок як державних, так і приватних коштів [5; 6].

Цікавим для України у цьому плані є досвід Республіки Казахстан. За ініціативою Міністерства фінансів Казахстану у 2008 році засновано Фонд стресових активів, метою якого є поліпшення якості кредитного портфеля казахських банків. Фонд викупує сумнівні активи банків (тобто активи, під впливом макроекономічних, ринкових та інших чинників схильні до суттєвого впливу ризиків, зокрема кредити, що надані під заставу нерухомості та землі) і в подальшому управляє ними. Придбання активів здійснюється за балансовою вартістю, в якій враховується обсяг створених резервів, із врахуванням дисконту. Викуп сумнівних активів дає можливість вивільнити активи банків від низьколіквідних активів і змушує їх визнавати свої збитки [1].

У Китаї також поширена практика викупу проблемних кредитів банків державними компаніями управління активами. Для стабілізації своїх провідних банків уряд КНР через державні компанії управління активами інвестує в них солідні суми, поки банки не стануть привабливими для приватних інвесторів. Водночас за такої схеми проблемні банки не набувають навичок управління “токсичними” позичками, які передають до компанії з управління активами, оскільки цим займаються компанії з управління активами, а не банки.

Створені для швидшого подолання наслідків світової фінансової кризи 1997-1998 рр. державні компанії з управління проблемними активами в Малайзії (Данахара) та Кореї (Камсо) показали свою високу ефективність [7].

Функціонування компаній з управління проблемними активами можливо не тільки за рахунок державних коштів, але й з залученням приватних коштів. Так, у березні 2009 р. Міністерство фінансів США оприлюднило програму з очищення банківських балансів від проблемних кредитних активів – Pablik – Private Investmen Program, згідно з якою в банків куплятимуть проблемні кредити і цінні папери, пов’язані з іпотечним ринком. Банки продають пули таких активів приватно – державним фондам, які залучатимуть інвесторів [3].

Висновки. Узагальнення світового досвіду свідчить, що без державної підтримки банкам складно позбутися токсичних активів. В Україні ця підтримка передбачена через створення санаційного банку. Для ефективної роботи банку “поганих” кредитів необхідно розробити такий механізм фінансування

викупу проблемних активів, який дозволить оздоровити вітчизняну банківську систему і в той же час не стати надмірним тягарем для державного бюджету країни.

Література:

1. Міщенко В. Реструктуризація кредитів в умовах кризи. Світовий досвід і можливості застосування в Україні [Текст] / В. Крилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. – 2009. – № 5. – С. 13-17.
2. Міщенко В. І. Санаційний банк – “бідж-банк” як механізм роботи з нежиттєздатними банками: монографія / Міщенко В. І., Крилова В. В., Ніконова М. В., Малюков В. П., Куліков С. Г.; Центр наукових досліджень Національного банку України. – К. : УБС НБУ, 2011. – 119 с.
3. Крилова В. Санаційний банк як механізм роботи з нежиттєздатним банками [Текст] / В. Крилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. – 2009. – № 9. – С. 27-29.
4. Итоги 2011-го: Несбывшиеся мечты банкиров. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.http://banknews.com.ua/20865.html](http://banknews.com.ua/20865.html).
5. Барановський, О. Проблемні банки: виявлення і лікування [Текст] / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2009. – № 11. – С. 18-31.
6. Громов О. “Рятування” націоналізованих банків спричинить неабияке навантаження на бюджет і пересічних громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.http://ukurier.gov.ua](http://ukurier.gov.ua)
7. Міщенко В. Міжнародний досвід реструктуризації банківської системи за участі держави [Текст] / В. Міщенко, А. Петрина // Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 12-17.